

A.J. VERMEERSCH, *Ontstaan, personele en structurele ontwikkeling van de Brusselse opiniepers en haar verhouding tot de regering van het Verenigde Koninkrijk der Nederlanden : 1814-1830*, R.U.G., 1981, promotor : Prof. Dr. A. Verhulst.

In de geschiedschrijving van de Belgische revolutie van 1830 zijn vele factoren en processen bekend en beschreven, maar slechts weinige werden grondig onderzocht. Benevens de politieke ondermijnende uitwerking van de clericale agitatie tussen 1814 en 1830, heeft de liberale oppositiepers te Brussel een primordiale rol gespeeld in het ontbindingsproces van het Verenigde Koninkrijk der Nederlanden. De oppositie die aan de oorsprong lag van de revolutie van 1830 werd gevoerd door intellectuelen, advocaten en publicisten, door middel van de pers. Daartegenover heeft de regering onophoudelijk gepoogd een officiële of ministeriële pers in het leven te houden. Noch de rol, noch de persactiviteit van deze publicisten zijn ooit het voorwerp geweest van een systematisch historisch onderzoek.

We stelden ons tot doel te onderzoeken 1) het leven, het werk en de agitatie van deze politieke journalisten in het gelokaliseerde kader van Brussel dat toenemend belangrijk werd, 2) de interne, persoonlijke, politieke en zakelijke verhouding van deze journalisten tot de overheid.

Departementale en ministeriële archieven in de algemene rijksarchieven in Den Haag en Brussel en private archieven van direct betrokkenen in het gebeuren, vormden de hoofdbronnen. Een belangrijke aanvullende bron leverde de inhoud van de bladen zelf, alhoewel deze laatste niet het centrale thema van de studie vormde.

De machtswisseling en de invoering van een constitutionele monarchie na de val van Napeoleon hebben de bestaansvoorwaarden en de structuur van de pers in de Nederlanden grondig gewijzigd. In de plaats van de departementaal gecentraliseerde en gecontroleerde pers ontstond een vrije markt dank zij het door de grondwet van het koninkrijk der Nederlanden gehuldigde beginsel van de vrije meningsuiting en vrije drukpers. Deze wording van een nieuwe perswereld te Brussel na 1814 wordt behandeld in het eerste deel van het werk. Het onderzoek van de houding inzake pers van alle betrokkenen geduren-

de deze eerste jaren van het koninkrijk heeft aangetoond dat Willem I door een consequent liberale politiek het vrije karakter van de persmarkt heeft mogelijk gemaakt en verdedigd tegen binnen- en buitenlandse krachten die deze vrijheid wensten te beperken. De invoering van een strenge strafwetgeving op persdelicten heeft hij in deze beginjaren verworpen. Daarenboven weigerde Willem I door een officieel orgaan opinie- en zelfs natievormend te werken. De officiële pers had overwegend een public-relations- en communicatiefunctie. Haar nationaal vormende en vaderlands opvoedende opdracht was miniem.

De aldus gelaten leemte werd te Brussel gretig gevuld door talrijke Franse réfugiés, ex-revolutionairen, leden van de Conventie, Bonapartisten en liberalen die voor de Restauratie in Frankrijk op de vlucht waren en zich te Brussel concentreerden om er in de pers, in het culturele en politieke leven van de hoofdstad een leidinggevende rol te spelen. Door hun actie te Brussel en door hun culturele en politieke beïnvloeding hebben ze het ontwikkelde publiek en de lagere burgerij in Frans-liberale zin gevormd en op de oppositie tegen het Verenigd Koninkrijk voorbereid.

Deze rol van de Franse réfugiés kende een eerste uitwerking in het jaar 1820. Tot rond 1820 hadden in Brussel vrij afgetekend en gescheiden een lokale pers bestaan met Brusselse, Brabantse en landelijke aspiraties naast een strijdend liberale en Franse pers met internationale bedoelingen en oriëntaties. Vanaf 1820 ontstond een nieuw en gemengd type : Fransen en Belgen werkten samen in bladen waarin de Belgen vooral als geldschietters, uitgevers en drukkers, de Fransen vooral als redacteurs fungeerden. De verhouding tussen deze pers en de overheid wijzigde zich na 1820. De tijd van de grenzeloze tolerantie was voorbij. De houding van de overheid werd preventief : de Franse liberalen, die de Brusselse publieke opinie "roofden", in hun journalistiek werk storen, ontmoedigen en bestraffen. Deze ontwikkeling van de Brusselse pers in vrijheid en onvrijheid van 1820 tot 1827, wordt in het tweede deel onderzocht.

Vanaf 1820 ontwikkelde zich te Brussel een strijdend liberale oppositiepers met uitgesproken Belgische politieke doelwitten. Zij zou de geesten op de machtsgreep van de dynamische Belgische bourgeoisie en op de scheiding van 1830 voorbereiden. Tussen 1827 en 1830 werd deze Brusselse pers, "Le Belge" en "Courrier des Pays-Bas", een onweerstaanbare drijfkracht in deze greep naar de publieke opinie en de macht. Het derde deel is aan deze beslissende fase ge-

wijd : de rol van de personele en structurele krachten in dit proces en de aarzelende en onsamenvangende replek van de regering door middel van eigen politieke organen.

In het algemeen besluit stelden we vast : de sociale positie van de Brusselse journalisten was overwegend deze van weinig bemiddelde intellectuelen, in hoofdzaak advocaten en juristen. Zij vertegenwoordigden een sociale middengroep te Brussel die in tegenstelling tot de sociale middengroep in de industriële en commerciële centra, Gent, Luik en Antwerpen, materieel en economisch minder afhankelijk was van de industriële en commerciële activiteiten van Orangetische captains of industry die in Brussel weinig talrijk waren. De grote intensiteit van de persactie van de jonge Brusselse liberalen wordt door diverse factoren verklaard : de relatieve werkloosheid van jonge intellectuelen in de hofresidentie Brussel, arm aan grootindustrie, de aanwezigheid van talrijke Franse liberalen en de beschikking over de materiële reproductiemiddelen van de Franse, liberale ideeën in de vorm van de druknijverheid die zich vooral in Brussel concentreerde.

Dit verklaart waarom en hoe Willem I en zijn regering van de lange mars naar Verlichting en Amalgaam, het pleit in en door de pers te Brussel verloren hebben. De koning en zijn regering hebben de identiteits- en legitimizeitsvorming door middel van de hoofdstedelijke pers verwaarloosd. Hun opvatting van de rol van de officiële persmedia betrof meer het proces van penetratie, d.i. het oprichten van de organen ter verspreiding van de beslissingen van een rationele bureaucratie, dan het proces van de politieke en nationale identiteitsvorming.

Typologisch zijn de volgende zwaartepunten te onderscheiden in het personeel van de Brusselse pers : 1) de Franse refugiés, 2) de journalisten-ambtenaren, broodschrijvers voor rekening van de regering, 3) de jonge Brusselse liberalen, in meerderheid advocaten en juristen.

(A.J.V.)